

1. ΛΙΜΝΑΙΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ

Λιμναίοι οικισμοί υπήρχαν σε πολλές χώρες της Ευρώπης, την ίδια περίπου εποχή, ιδιαίτερα στις περιοχές που συνορεύουν με τον ορεινό όγκο των Άλπεων. Οι πασσαλόπηκτοι αυτοί οικισμοί ονομάζονται Pfahlbauten, Palafittes και habitations lacustres, οι λιμναίες γενικότερα οικήσεις.

Στις ελβετικές λίμνες βρέθηκαν 200 περίπου τέτοιοι οικισμοί, όταν το 1854, ύστερα από μια φοβερή ανομβρία, κατέβηκε υπερβολικά η στάθμη των λιμνών. Οι χωρικοί των γειτονικών οικισμών της Ζυρίχης έσπευσαν να καλλιεργήσουν καινούρια γη και ανακάλυψαν τους πασσάλους και ένα μεγάλο αριθμό λίθινων εργαλείων¹.

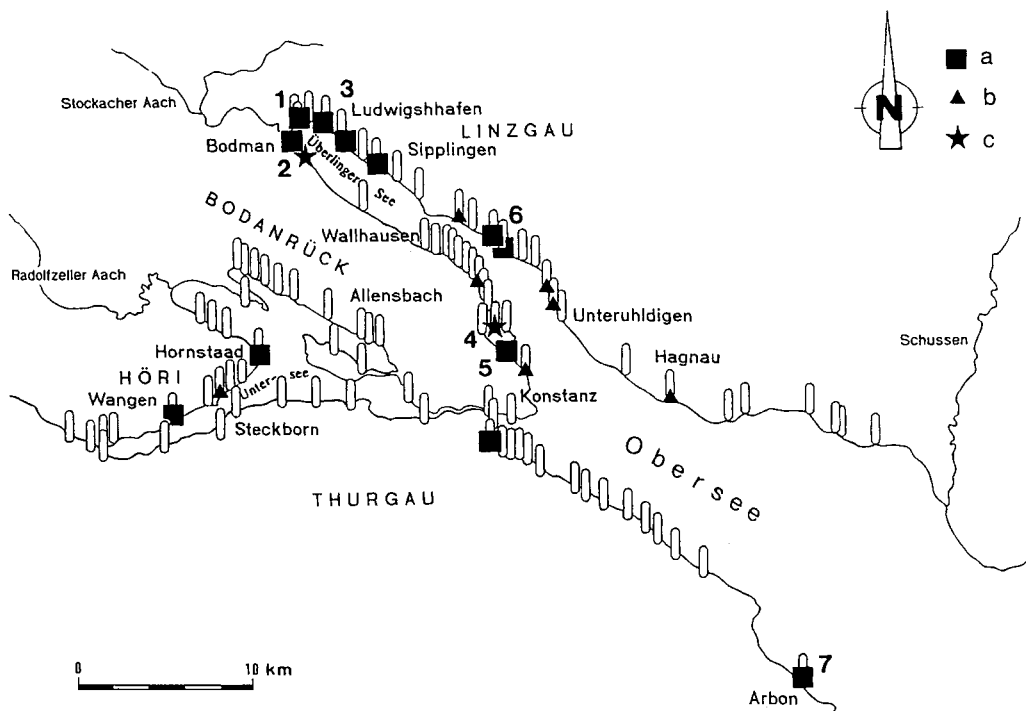
Όταν στα μέσα του 19^{ου} αιώνα η στάθμη των προ των Άλπεων λιμνών άρχισε να κατεβαίνει χαμηλά άρχισαν να εμφανίζονται οι κορυφές πασσάλων στην επιφάνεια του εδάφους (Εικ. 1). Η επιστήμη, για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, δεν ασχολήθηκε με το πρόβλημα, μέχρις ότου το 1853-54 ένας δάσκαλος στο Obermaeilen στη λίμνη της Ζυρίχης κατόρθωσε να προσελκύσει την προσοχή της Αρχαιολογικής Εταιρείας στα βρισκόμενα υπολείμματα των νεολιθικών οικισμών. Αυτή η αρχή και οι πολλαπλές πληροφορίες που ακολούθησαν του Ferdinand Keller δημιούργησαν ένα γενικότερο ρεύμα για τους πασσαλόκητους νεολιθικούς οικισμούς της Ευρώπης².

Πριν όμως από την επιστημονική επέμβαση της επίσημης Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, πολλοί νεολιθικοί οικισμοί που βρίσκονταν στην επιφάνεια και ήσαν ορατοί καταστρέφονταν από διαφόρους, όπως στην Bodensee όπου λεηλατήθηκε ο πρώτος νεολιθικός οικισμός στο Wangen, το 1856, από τον γεωργό Gaspar Löhle. Σύμφωνα με πληροφορίες του ίδιου του Löhle, ο οικισμός καταλάμβανε επιφάνεια 700×120 βημάτων και περιλάμβανε 30-40.000 πασσάλους³.

1. Ν. Κ. Μουτσόπουλος, «Καστοριά. Ιστορία - μνημεία - λαογραφία, από την ίδρυσή της μέχρι τον 10^ο μ.Χ. αιώνα. Προϊστορική, ιστορική και παλαιοχριστιανική εποχή». *Επιστημονική Επετηρίδα της Πολυτεχνικής Σχολής, Τμήμα Αρχιτεκτόνων*, τ. ΣΤ'-1, Θεσσαλονίκη 1974, σ. 293.

2. Karl Schumacher, *Siedlung und Kulturgeschichte der Rheinlande*, τ. 1, Mainz 1921, σ. 20.

3. Karl Schumacher, *ό.π.*, σ. 21.

Εικ. 1. Σχηματική παράχθια διάταξη λιμναίων οικισμών της εποχής του ορειχάλκου στη λίμνη Obersee (Helmut Schlichtherle, *Pfahlbauten rund um die Alpen*, Stuttgart 1997, εικ. 32).

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως, οι ανασκαφές στους λιμναίους νεολιθικούς οικισμούς της Ελβετίας άρχισαν από τα μέσα του περασμένου αιώνα και συνεχίστηκαν μέχρι τα τέλη του, στο πλείστον από ερασιτέχνες ερευνητές (1854, 1856, 1875, 1903)⁴. Οι πρόδρομοι ερευνητές των λιμναίων οικισμών ήταν οι: Peter Goessler (1872-1956), Oscar

Paret (1889-1972), Walter Staudacher (1871-1933), Karl Hans Reinerth (1900-1990)⁵.

Οι πρώτες προσπάθειες αναπαράστασης των λιμναίων οικισμών της νεολιθικής περιόδου, του τέλους του προηγούμενου αιώνα, βασισμένες σε ελάχιστα πραγματικά και μηδαμινά ανασκαφικά δεδομένα, ήταν μοιραίο να στηρι-

4. H. Schlichtherle, Barbara Wahlster, *Archäologie in Seen und Mooren, Den Pfahlbauten auf der Spur*, Tübingen 1986, σ. 12, 13, εικ. 6, 7. Πρβλ. *Ur-Schweiz. Mitteilungen zur Ur- und Frühgeschichte der Schweiz*. Notices sur la Préhistoire et l'Archeologie Suisses, Basel xxx, 4, Dezember 1966, 4. Ruoff, «Zu den Wissenschaftlichen Aufgaben der archäologischen Unterwasserforschung», σ. 61-75.

5. Erwin Keefer, *Rentierjägern und Pfahlbauern. 14.000 Jahre Leben am Federsee*, Stuttgart 1996, σ. 32, 33.

χθούν στη φαντασία ιδίως των δημιουργών τους, κυρίως των καλλιτεχνών που επιχειρούσαν την απεικόνιση της καθημερινής ζωής επάνω στην ξύλινη πλατφόρμα του λιμναίου οικισμού, όπως άλλωστε περίτρανα δηλώνεται τούτο και από τους τίτλους των σχετικών πινάκων, όπως: «Forschung zwischen Phantasie und Wirklichkeit», έργο του Ferdinand Keller (11 Μαρτίου 1854), ή «Pfahlbausiedlung», τίτλος μιας άλλης ακουαρέλας του Karl Janslin Schuf (1891). «Romantische Nachempfindung der Pfahlbaustation Konstanz-Rauenegg»· ελαιογραφία του A. Seder (1881) (Rosgartenmuseum), «Pfahlbauidylle». Νωπογραφία K. Von Häberlin (1887) »Kreuzgang Inselhold, Konstanz⁶», ή στους τίτλους των σχετιζών κειμένων: «Pfahlbauten, ein Mythos?».

Η φανταστική αναπαράσταση της καθημερινής ζωής σε ένα λιμναίο οικισμό είναι επηρεασμένη από τις ιδεαλιστικές αναπαραστάσεις του Keller και από τις επιδράσεις που είχαν, την εποχή εκείνη, οι ταξιδιωτικές διηγήσεις των σύγχρονών τους περιηγητών από την

Ωκεανία και την Αφρική⁷.

Εκτός όμως από τις ελβετικές λίμνες, πασσαλόπηκτοι νεολιθικοί οικισμοί βρέθηκαν και σε πολλές γερμανικές λίμνες⁸ (Εικ. 1), τη Federsee⁹ (Εικ. 2) και ιδίως στην Bodensee¹⁰ (Εικ. 3), αλλά και στις λίμνες της Β. Ιταλίας (Lagoldi, Garda)¹¹ και αλλού.

Όπως ήδη αναφέραμε, λιμναίοι οικισμοί της νεολιθικής, της λιθοχαλκής και της εποχής του ορειχάλκου έχουν επισημανθεί στην ευρύτερη περιφέρεια των Άλπεων, στη ΝΔ Γερμανία, την Αυστρία¹², τη Σουηδία, τη Σλοβενία, τη Β. Ιταλία, την Α. Γαλλία και στα Βαλκάνια. Λιμναίοι οικισμοί υπάρχουν μέχρι σήμερα στην Αφρική (Ν. Γουινέα) (Εικ. 4, 5), στο Volta, τη Δαχομήη και αλλού¹³ επίσης στη Ν. Αμερική, στη Χιλή στην περιοχή Τσιλοέ, στις ακτές του Ειρηνικού υπάρχουν επί πασσάλων κατοικίες. Περισσότερο συχνά όμως συναντούμε τέτοιου είδους κατοικίες στην Α. Ασία (Εικ. 6), ιδίως στην Ταϊλάνδη (Εικ. 7), την Burma (Εικ. 8Α) και αλλού.

6. H. Schlichtherle, Barbara Wahlster, *ό.π.*, σ. 13, εικ. 6.

7. Erwin Keefer, *Rentierjägern und Pfahlbauern 14.000 Jahre Leben am Federsee*, Stuttgart 1996, σ. 20, 21.

8. Helmut Schlichtherle, *Pfahlbauten rund um die Alpen*, Stuttgart 1997, 49 εικ. 63.

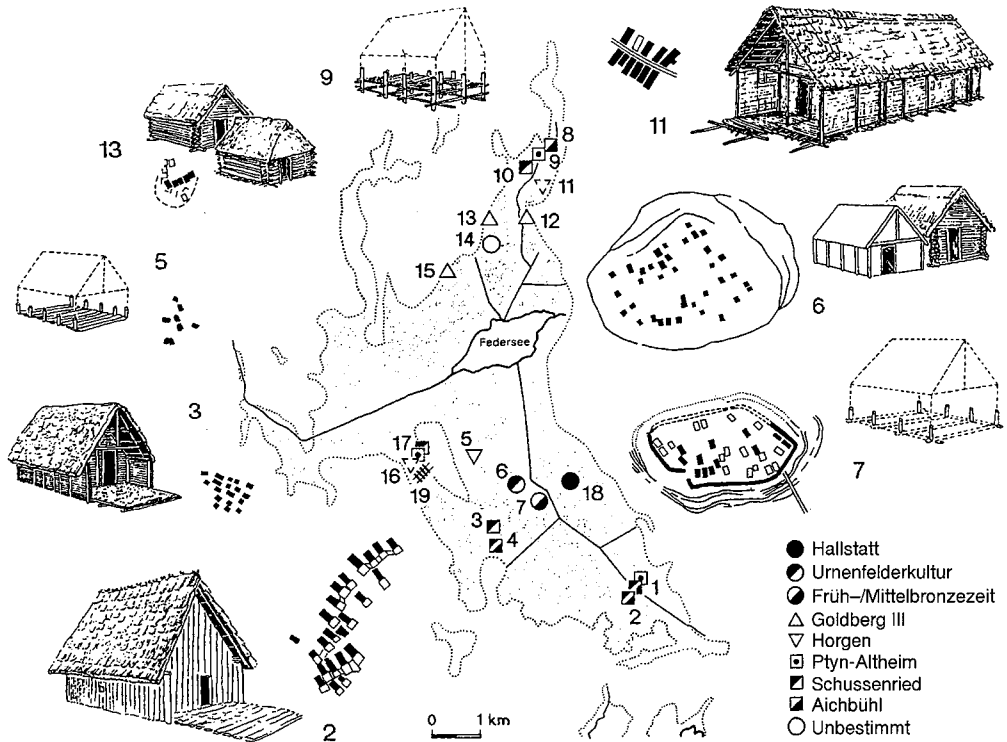
9. Helmut Schlichtherle, *ό.π.*, εικ. 32.

10. Helmut Schlichtherle, Barbara Wahlster; *ό.π.*, σ. 11, εικ. 3.

11. Helmut Schlichtherle, *ό.π.*, σ. 56, εικ. 73.

12. Γ. Χ. Χουρμουζιάδης, «Οι ανασκαφές στο Δισπηλιό». Πρβλ. το άρθρο της Αθηνάς Αλματζή, «Γενικά για λιμναίους οικισμούς», στον *Επτάκνλο*, 15 (2000) 84.

13. René Gardi, *Architecture sans architecte*, Berne 1974, σ. 44, 48, 50.

Εικ. 2. Θέσεις και μορφές κατοικιών στην ευρύτερη περιοχή των ελών της Federsee: 1. Riedschachen, 2. Aichbühl, 3. Taubried, 4. Henauhof, 5. Dullenried, 6. Wasserburg Buhau, 7. Οικισμός Forschner, 8. Ahlen-Ahwiesen, 9. Ödenahlen, 10. Hartöschle, 11. Stock Wiesen, 12. Achwiesen, 13. Grundwiesen, 14. Flosswiesen, 15. Tdschenwiesen, 16. Torwiesen, 17. Bachwiesen, 18. Bruckgraben, 19. Bohlenweg. Bad Buchau-Wuhrstrasse (Helmut Schlichtherle, Pfalbauten rund um die Alpen. σ. 92, εικ. 114).

Ένας πολύ ενδιαφέρων λιμναίος (επί πασσάλων) οικισμός υπάρχει στο Αρχιπέλαγος Σούλου, στα νησιά Σαμάλες στις Φιλιππίνες, πατρίδα της φυλής των Μπατζάο που συνήθως τους αποκαλούν «Τσιγγάνους της θάλασσας».

Ο οικισμός είναι χτισμένος επάνω

σε πασσάλους στα ρηχά νερά των κοραλλιογενών υφάλων. Οι τεχνητοί διάυλοι που συνδέουν τα χωριά με την ανοιχτή θάλασσα είναι οι δρόμοι επικοινωνίας και τα μικρά ακάτια είναι τα οχήματά τους. Οι Μπατζάο ζουν αποκλειστικά από την αλιεία¹⁴.

14. Γαϊόραμα 1 (Μάιος-Ιούνιος 2000) 59-60.